

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA

**POJETÍ CIVILIZACE V DÍLE J. KREJČÍHO
A S. P. HUNTINGTONA**
THE CONCEPT OF CIVILIZATION IN WORKS OF J. KREJČÍ
AND S. P. HUNTINGTON

Bakalářská práce

Autor: Jakub Tomíček

Vedoucí práce: Mgr. Jan Kalenda, Ph.D.

Studijní obor: Sociologie - Andragogika

Olomouc 2016

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma: „Pojetí civilizace v díle J. Krejčího a S. P. Huntingtona“ vypracoval samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedl/a jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne 30. 3. 2016

Podpis.....

Poděkování

Chtěl bych poděkovat Mgr. Janu Kalendovi, Ph.D. za vedení mé bakalářské práce, cenné rady a odborný dohled.

Obsah

Úvod	4
1 Vývoj konceptu civilizačních teorií na přelomu 80. a 90. let	5
1. 1. S. N. Eisenstadt	5
1. 1. 1. Koncepce rozmanitých modernit	6
1. 2. Johann P. Arnáson	8
1. 2. 1. Civilizace v singuláru, civilizace v plurálu	8
1. 3. F. Fukuyama	10
1. 3. 1. Proč právě konec dějin?	10
1. 3. 2. Kdo je posledním člověkem?	11
2 Shrnutí teoretického rámce civilizační debaty	12
3 Huntingtonovo pojetí civilizací	13
3. 1. Definiční znaky civilizací	13
3. 2. Mezicivilizační kontakty	15
3. 2. 1. Podmínky kontaktu civilizací	15
3. 2. 2. „Multicivilizace“	16
3. 3. Univerzálnost jako civilizační jednota?	16
3. 4. Kam směřují civilizace?	17
4 Krejčího pojetí civilizací	20
4. 1. Volba pozice, metody a smysl bádání	21
4. 2. Civilizace, kultura a společnost	21
4. 3. Náboženství jako reproduktivní civilizační systém	22
4. 4. Identifikační znaky a pocit civilizační příslušnosti	22
4. 5. Jak na sebe civilizace navazují?	23
4. 6. Co lze v budoucnu očekávat?	24
5 Kritické zhodnocení Huntingtonova a Krejčího pojetí civilizací	26
5. 1. Pojmový aparát	26
5. 2. Empirická evidence	27
5. 3. Prediktabilita	28
Závěr	30
Anotace	31
Použité zdroje	32

„Nemůžeš říct, že civilizace nedělají pokroky, však se v každé válce zabíjí novým způsobem.“

~Will Rogers~

Úvod

Pojem „civilizace“ může na první pohled vystupovat jako něco samozřejmého. Pro někoho může zůstat jen obyčejným pojmem, ale pro sociologii je „civilizace“ něčím, co může doopravdy mít smysl, a především, týká se každého z nás. Obecně, podle sociologického slovníku může civilizace označovat dosud nejvyšší stupeň vývoje společnosti, pro kterou je charakteristická dělba práce. Z makrosociologického pohledu je pak civilizace obvykle spojována s pocitem příslušnosti ke kultuře s typickým životním stylem.¹ Přes veškerou snahu však nelze doposud zaznamenat jednotnou definici tohoto pojmu, který tvoří ústřední myšlenku nejdiskutovanějších teoretických koncepcí soudobé historické sociologie.

Vzhledem ke složitosti a rozsahu teoretické diskuse o civilizacích se práce orientuje na problematiku v rámci vymezených hranic. V zájmu ozřejmění a uvedení čtenáře do kontextu debaty o civilizacích je dílčím cílem práce syntetizovat a popsat vývoj vybraných civilizačních teorií na přelomu 80. a 90. let.

Primárně se práce orientuje na srovnání pojetí civilizací v díle S. P. Huntingtona a J. Krejčího, a to zejména na obecné rovině teoretických poznatků. Ve snaze je zanalyzovat a popsat nezaujatě přístup obou autorů k civilizacím, a to i v rámci rozdílných způsobů, kterým na své teoretické koncepce nahlíží. V této závislosti může čtenář postrádat často debatované a mediálně proklamované myšlenky, kterým se v jisté míře snaží práce vyhnout, aby si zachovala povahu teoretického akademického textu.

Práce srovnává přístupy k civilizacím obou autorů v rámci nastavených kritérií. Ke srovnání tedy dochází na základě užitého pojmového aparátu, empirické evidence, z níž při studiu civilizací oba autoři vycházejí a prediktability, kterou civilizacím udávají. V této souvislosti se práce snaží do srovnání obou přístupů implikovat taktéž kritické zhodnocení, a to za podpory argumentace kritiky vyjádřené autoritami.

---

¹ MAŘÍKOVÁ, Hana, Miloslav PETRUSEK a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník: I. svazek, A-O*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 1996.

1 Vývoj konceptu civilizačních teorií na přelomu 80. a 90. let

Kontextualizace a systematickosti udává předpoklad pro bezproblémovou orientaci v textu včetně logické návaznosti jednotlivých obsahových prvků. Proto, ačkoliv je hlavní cílem této práce zabývat se pojetím konceptu civilizací v díle J. Krejčího a S. P. Huntingtona, považuji za nezbytné zasadit oba autory do rámce diskuse o civilizacích. To nám umožní lepší orientaci v tématu a vytvoří předstupeň pro další bádání. Mluvíme o poválečném období, plném revolučních událostí a střetů ideologií jako jsou například kapitalismus nebo marxismus. Následující kapitoly syntetizují vybrané koncepty, které nějakým způsobem zasáhly do vývoje civilizačních teorií na přelomu 80. a 90. Let, a to v díle S. N. Eisenstadta, J. P. Arnásona a F. Fukuyamy.

1. 1. S. N. Eisenstadt

Shmuel N. Eisenstadt je obecně považován za jednoho z nejvýznamnějších soudobých sociologů.² Jeho zájem o studium dějin a sociologie byl zřejmý již v období jeho studia na univerzitě v Jeruzalémě. Už v tomto období byl podle Německého fascinován „*možnostmi aplikace sociologických nástrojů a konceptů pro analýzu historických společností.*“³ Badatelské období Eisenstadta je možné rozdělit na tři fáze, přičemž má pozornost bude směřována na fázi druhou a především pak fázi třetí, která nejvíce zasahuje do konceptu civilizací.

Přínos jeho druhé badatelské fáze pro civilizační analýzu spatřuji v příspěvku o příčinách revolucí. Podle Německého a Šubrt jsou politické revoluce Eisenstadtem považovány za „*specifický typ sociální změny, ve které se převrat, k němuž dochází v oblasti řádu panství, spojuje s novou formulací základních symbolických orientací.*“⁴ Důležité je zde poznamenat, že právě tento přístup, kterým Eisenstadt udává předpoklad historické determinovanosti politických revolucí, jej odlišuje od klasických mocenských teorií. Tento předpoklad klade do období evropského středověku a uvádí příznivé vlivy působící na vznik anglické, americké a francouzské revoluce, kterými jsou 1. existence vzájemně existujících a neustále se měnících společností, 2. mnohočetná centra stojící vedle sebe, 3. autonomní přístup a symbolická orientace jednotlivých skupin,

---

² Podle autorů: ŠUBRT, Jiří; NĚMECKÝ, Marek: *Sociologické dílo Shmuela N. Eisenstadta neuzavřelo. In: Sociologický časopis/Czech Sociological Review, 2010, Vol. 46, No. 5. Str. 823*

³ NĚMECKÝ, Marek. *Historická sociologie Shmuela Eisenstadta. In: Šubrt, Jiří, ed. Historická sociologie: teorie dlouhodobých vývojových procesů. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. Str. 455*

⁴ ŠUBRT, Jiří; NĚMECKÝ, Marek: *Sociologické dílo Shmuela N. Eisenstadta neuzavřelo. In: Sociologický časopis/Czech Sociological Review, 2010, Vol. 46, No. 5. Str. 825*

4. individualismus⁵. Tyto vlivy měly podle Eisenstadta za důsledek rozdělování společnosti na autonomní sektory, následná lidová povstání a centrální politický boj, jehož výsledkem byl vznik politických hnutí vyznávajících vlastní politickou symboliku, která utvářela motivy protestů jednotlivých politických hnutí.⁶

Podle Německého je právě problém řešení *jednoty* předmětem filosofie dějin Karla Jaspersa, která je charakterizována ústředním pojmem *osové doby*.⁷ Osová doba, je obdobím, kdy se utvářejí náboženské a jiné kulturní vzorce, které jsou základním kamenem i soudobých civilizací. Problém původního Jaspersova přístupu však vidí Německý zejména v tom, že vyloučil veškeré separatistické prvky, boje či kulturní zápasy, které jsou ale dominantním znakem osové doby a času.⁸ Eisenstadt reinterpretuje Jaspersovo pojetí a snaží se jej analyzovat v kontextu historické komparativní sociologie. Podle Německého se tak Eisenstadtovi „podařilo rozvinout originální analyticko-komparativní přístup ke zkoumání zvláštností jednotlivých civilizací.“⁹ Jinými slovy podle Německého je „osová doba konceptem, který mu umožňuje provést systémově srovnávací analýzu potenciálu změny různých civilizací a zároveň mu tím otevírá cestu k rozpracování koncepce *multiple modernities*.“¹⁰

1. 1. 1. Koncepce rozmanitých modernit

Multiple modernities je koncepcí, která vzniká v 90. letech 20. stol. podle Německého jako reakce na publikaci F. Fukuyamy a S. P. Huntingtona¹¹ ale především je úvodním slovem do problematiky modernit a otevírá tak nový pohled na civilizace.¹²

Z civilizační perspektivy je podle Eisenstadta modernita odlišný typ civilizace, což podle něj také naznačuje, že modernita musí zároveň být viděna jako nový typ civilizace.¹³ Proces utváření modernit je Eisenstadtem nazýván krystalizací,¹⁴ která jak

---

⁵ Tamtéž. Str. 825

⁶ EISENSTADT, S. *Comparative civilizations and multiple modernities*. Boston: Brill, 2003, 2 v. str. 494

⁷ NĚMECKÝ, Marek. *Historická sociologie Shmuela Eisenstadta*. In: Šubrt, Jiří, ed. *Historická sociologie: teorie dlouhodobých vývojových procesů*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. Str. 462

⁸ Tamtéž. Str. 463-464

⁹ ŠUBRT, Jiří; NĚMECKÝ, Marek: *Sociologické dílo Shmuela N. Eisenstadta neuzavřelo*. In: *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 2010, Vol. 46, No. 5. Str. 825

¹⁰ Tamtéž. Str. 825

¹¹ V dílech: Konec dějin a poslední člověk, Střet civilizací a proměna světového řádu

¹² NĚMECKÝ, Marek. *Historická sociologie Shmuela Eisenstadta*. In: Šubrt, Jiří, ed. *Historická sociologie: teorie dlouhodobých vývojových procesů*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. Str. 465

¹³ EISENSTADT, S. *Comparative civilizations and multiple modernities*. Boston: Brill, 2003, 2 v. Str. 493

¹⁴ Tamtéž. Str. 493

dále Eisenstadt uvádí, nastala zejména v Evropě po již zmíněném revolučním dění na raném moderním západě, a to vojenskou, ekonomickou, technologickou a ideologickou expanzí do celého světa.¹⁵ Důležitost pojednání o modernitách nastává právě v této situaci, kdy si uvědomíme roli, ve které vystupuje Eisenstadtova koncepce rozmanitých modernit. Eisenstadt zde kritizuje klasické teorie modernizace K. Marxe, E. Durkheima, M. Webera, které zastávají názor, že svět vykrytalizoval pod vlivem globalizace ve svět jednotně homogenní.¹⁶ Podle Německého by tak kulturní program západoevropské modernity byl převzat ostatními nezápadními společnostmi.¹⁷

V neposlední řadě zdůrazňuje Eisenstadt jako jednu z nejdůležitějších implikací koncepce *multiple modernities* fakt, že nepovažuje modernitu a westernizaci za identické. Především z toho důvodu, že západní vzory nejsou jediné „autentické“ modernity, které by vytvářely modely pro ostatní.¹⁸ Jiné formy moderny nalézá Eisenstadt dle Německého například v Rusku, Číně nebo Indii, z čehož Německý dále vyvozuje skutečnost, že lze na základě Eisenstadtova názoru „v soudobých globalizačních procesech spojených s rozšiřováním komunikace a migrace zaznamenat projevy rozmanitých, vzájemně si konkurujících modernizačních orientačních vzorů.“¹⁹

Shmuel N. Eisenstadt je pro mnohé jak inspiračním zdrojem, tak partnerem pro debatu v problematice civilizací, do které přináší koncept osově doby a axiálních civilizací. Zároveň je jeho zájem směřován na modernizační potenciál změny mimoevropských zemí, na čemž buduje myšlenku rozmanitých modernit a především pak vystupuje proti jednotné modernizační představě západního vzoru.²⁰

---

¹⁵ EISENSTADT, S. *Comparative civilizations and multiple modernities*. Boston: Brill, 2003, 2 v. str. 502

¹⁶ Tamtéž. Str. 503

¹⁷ NĚMECKÝ, Marek. *Historická sociologie Shmuela Eisenstadta*. In: Šubrt, Jiří, ed. *Historická sociologie: teorie dlouhodobých vývojových procesů*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. Str. 465

¹⁸ EISENSTADT, S. *Multiple modernities*. *Daedalus* 129: 1-29, 2000a

¹⁹ ŠUBRT, Jiří; NĚMECKÝ, Marek: *Sociologické dílo Shmuela N. Eisenstadta neuzavřelo*. In: *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 2010, Vol. 46, No. 5. Str. 826

²⁰ ŠUBRT, Jiří a kol. *Soudobá sociologie. VI, (Oblasti a specializace)*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2014.

1. 2. Johann P. Arnáson

Několik následujících odstavců se věnuji problematice civilizací podle J. P. Arnásona. Hlavním výchozím zdrojem pro jeho bádání je právě dílo S. N. Eisenstadta, kterého sám považuje za nejvýraznějšího představitele civilizacionistiky.²¹ Arnáson aktivně vstupuje do debaty, ve které se věnuje obecnému pojetí civilizací a především pak reakcím na názory a myšlenky ostatních badatelů, které tvoří podstatnou část Arnásonova díla, avšak primárně se zaměřím na rozlišení mezi pojetím civilizací v singuláru a plurálu.

1. 2. 1. Civilizace v singuláru, civilizace v plurálu

První a klíčovou dichotomií Arnásonova díla je debata v rámci civilizací okolo terminologie vztahu civilizací v *singuláru* a civilizací v *plurálu*. Tento vztah nebyl v rámci civilizační analýzy podle Arnásona nikdy příliš zdůrazňován, avšak jak dále uvádí, je tomuto vztahu nutné věnovat větší pozornost v případě snahy o hlubší poznání, které by mělo zároveň být systematické.²² Pokud hovoříme o pojmu civilizace v singuláru, rozlišuje Arnáson podle Šubrta obecně čtyři různá pojetí, přičemž z pohledu sociologie je právě to čtvrté pro civilizační analýzu tím nejdůležitějším.²³ To je podle Šubrta reprezentováno civilizační teorií Norberta Eliase, která pojednává o civilizačním procesu, v němž jsou proměny lidského chování propojeny s vývojem forem lidského soužití a společnosti.²⁴ Obecně lze tedy říci, že civilizací v singuláru označuje Arnáson podle Šubrta nějaký univerzální historický proces vzniku, formování, vývoje a proměny civilizace oproti civilizaci v plurálu, která slouží k porovnání různých civilizací.²⁵

Porovnávání různých civilizací v sobě zahrnuje určitá kritéria. Podle Machonina, který toto pojetí označuje ekvivalentem, *pluralitní*, je zamýšleno porovnávání civilizací existujících s určitým geografickým a historickým situováním, a to paralelně, rovněž s určitými kulturními a společenskými specifiky.²⁶ Lze tedy konstatovat, že za civilizaci v plurálu lze považovat nějaký společenský útvar větších rozměrů, s čímž podle Šubrta

---

²¹ ČERNÝ, Karel. *Rozhovor s Johannem P. Arnasonem*. In: *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 2013, Vol. 49, No. 4. Str. 633

²² ÁRNASON, Jóhann Páll. *Civilizační analýza: Evropa a Asie opět na rozcestí*. Vyd. 1. Praha: Filosofia, 2009. Filosofie a sociální vědy. Str. 36

²³ ŠUBRT, Jiří a Jóhann Páll ÁRNASON. *Civilizace v singuláru a plurálu*. In: Šubrt, Jiří a Jóhann Páll Árnason. (eds.). *Kultury, civilizace, světový systém*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2010. Str. 10

²⁴ Tamtéž. Str. 10

²⁵ Tamtéž. Str. 7

²⁶ MACHONIN, Pavel. *Jóhann P. Árnason: Prostorová diferenciacie historicky vzniklých civilizací*. In: Šubrt, Jiří. *Historická sociologie: teorie dlouhodobých vývojových procesů*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. Str. 486

korespondovalo stanovisko, že je civilizace označením pro velkou náboženskou tradici. Jak ale Šubrt vysvětluje v poznámce, toto stanovisko je problematické z toho důvodu, že civilizace předpokládá existenci vícero křesťanských civilizací, čehož nemůže dostát například islám, který obsahuje pouze jednu civilizaci.²⁷ Možná i to je důvodem, proč podle Šubrtova soudobá civilizační analýza preferuje v otázce civilizací v plurálu komplexnější přístup²⁸. Nakonec, většina soudobých teoretiků se podle Machonina taktéž přiklání k pojetí civilizací v plurálu, což potvrzuje fakt, že jsou civilizace v plurálu hlavním východiskem Arnasonova díla *Civilizations in dispute*.²⁹

Jak už jsem zmínil v předchozím odstavci, *Civilizations in dispute* jsou dílem pojednávajícím o civilizacích v plurálu, tak jako u mnoho jiných dalších civilizačních teoretiků, oproti kterým zde však lze zaznamenat určitou odlišnost v rámci tohoto pojetí. Podle Machonina jsou například Krejčím civilizace historicky porovnávány v čase, ale Arnasonovo dílo se jimi zabývá v geografickém prostoru, což potvrzuje myšlenkou, že civilizace existují a fungují jako geografické jednotky.³⁰ Tento přístup lze považovat za zvláštní typ úvah o civilizacích, které jsou zaměřeny na různorodost těchto civilizací vyplývajících z dob minimálně jejich prehistorického vývoje.³¹ Z toho podle Machonina vyplývá sociálně historická kreativita, tedy: „civilizace vznikají v procesu kreativní sebediferenciace sociálního světa a integrují se v mezích specifických civilizačních kontextů.“³²

Celkový podle Machonina multicivilizační referenční rámec této knihy, který vyjadřuje svůj kritický přístup k eurocentrismu. Obsah knihy je také naplněn obrovským množstvím informací a mimo jiné také obsahuje rozborů myšlenek autorit na poli civilizací. Ačkoliv je toto dílo Machoninem považováno za něco opravdu velkého, vyčítá mu pouze příležitostnou empirickou evidenci.³³

---

²⁷ ŠUBRT, Jiří a Jóhann Páll ÁRNASON. *Civilizace v singuláru a plurálu*. In: Šubrt, Jiří a Jóhann Páll Árnason. (eds.). *Kultury, civilizace, světový systém*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2010. Str. 11

²⁸ Podle Šubrtova historikové zahrnují v procesu „vzniku civilizace“ tři druhy transformací: kulturní, politickou a ekonomickou, což považují za nejvhodnější východisko pro komparativní analýzu odlišných civilizačních vzorců. Tamtéž. Str. 11

²⁹ MACHONIN, Pavel. *Jóhann P. Árnason: Prostorová diferenciacie historicky vzniklých civilizací*. In: Šubrt, Jiří. *Historická sociologie: teorie dlouhodobých vývojových procesů*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. Str. 486

³⁰ ÁRNASON, Jóhann Páll. *Civilizations in dispute: historical questions and theoretical traditions*. Boston: Brill, 2003. ISBN 9004132821. Str. 73

³¹ MACHONIN, Pavel. *Jóhann P. Árnason: Prostorová diferenciacie historicky vzniklých civilizací*. In: Šubrt, Jiří. *Historická sociologie: teorie dlouhodobých vývojových procesů*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. Str. 485

³² Tamtéž. Str. 487

³³ Tamtéž. Str. 488

1. 3. F. Fukuyama

V neposlední řadě považují za žádoucí věnovat pozornost také myšlenkám F. Fukuyamy, které zasahují do problematiky civilizací v různých aspektech. Obecné známosti se mu dostává po uveřejnění článku: „Konec dějin?“, kterému taktéž přikládá váhu počátečního kamene knihy *Konec dějin a poslední člověk*, kde svoji původní tezi o konci dějin dále rozvíjí. Kvůli rozsáhlosti této knihy se však věnuji pouze pro tuto práci signifikantním prvkům. Neméně významným důvodem proč se právě myšlence o konci dějin věnovat je fakt, že je označována za protipól Huntingtonova *Střetu civilizací*.³⁴ Obecně lze tedy říci, jak uvádí Německý, „zatímco Fukuyamova práce viděla v pádu komunismu vítězství programu západní modernity, respektive v její liberální verzi, Huntingtonova kniha naproti tomu prorokovala možnost střetu civilizací.“³⁵ Ačkoliv se podle Fukuyamy větší popularitě dostalo Huntingtonově tezi o *střetu civilizací*, hájí platnost svojí teorie, když tvrdí, že *modernita*, tedy demokracie a tržní principy, budou expandovat nezávisle na minulých, jakkoliv bolestných událostech.³⁶

1. 3. 1. Proč právě konec dějin?

Fukuyama věnuje pojmu modernity poměrně velkou část knihy, a to zejména ve vztahu k vysvětlení problematiky takzvaného „posledního člověka a konce dějin“, která počíná myšlenkou modernizace.

Za proces směřující k modernizaci podstatné části světa považoval Fukuyama již zmíněný pád komunismu.³⁷ Dále uvádí a zároveň sympatizuje s jednou Huntingtonových tezí, že funkčnost moderních institucí, má dosah působnosti, který jí umožňuje rozšířit se kdekoliv po světě.³⁸ Podle Fukuyamy technologie umožňuje neomezené hromadění bohatství, což vede k rozšiřování lidských tužeb a zároveň má za důsledek homogenizaci společnosti bez ohledu na její historický původ.³⁹ Ve skutečnosti ale není primárním uspokojujícím faktorem lidských bytostí, podle Fukuyamy tvrdí Hegel, ani tak materiální prosperita jako uznání jejich statusu

---

³⁴ Viz obálka knihy *Konec dějin a poslední člověk*. Vyd. 1. Praha: Rybka Publishers, 2002.

³⁵ NĚMECKÝ, Marek. *Historická sociologie Shmuela Eisenstadta*. In: Šubrt, Jiří, ed. *Historická sociologie: teorie dlouhodobých vývojových procesů*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. Str. 465

³⁶ FUKUYAMA, Francis. *Konec dějin a poslední člověk*. Vyd. 1. Praha: Rybka Publishers, 2002. Str. 7

³⁷ Tamtéž. Str. 7

³⁸ Tamtéž. Str. 8-9

³⁹ Tamtéž. Str. 14

a důstojnosti.⁴⁰ Podle Fukuyamy považuje Hegel právě Americkou a Francouzskou revoluci za konec dějin, protože se v nich vytrácí touha po boji o uznání, které je již uspokojeno všeobecným charakterem nové liberální společnosti. Komunismus je také proto podle Fukuyamy nahrazován, protože neposkytoval uznání v takové míře jako liberální demokracie, která je ovšem koncem dějin.⁴¹

1. 3. 2. Kdo je posledním člověkem?

V souvislosti se zmíněnou homogenizací společnosti se objevuje problém vztahu demokracie a touze po uznání. Lidé nechtějí být součástí jednotné univerzální společnosti, čím více by tomu tak bylo, tím více by se z nás podle Fukuyamy stávali *poslední lidé*,⁴² tedy podle Fukuyamy lidé otupělí historickou zkušeností, postrádající možnost prožití historických hodnot, a zároveň bude poslední člověk na konci dějin ten, který bude vědět, že vsadit život je k ničemu, protože uvidí, jaká nesmyslná rozhodnutí lidé v minulosti dělali.⁴³ Pokud by tomu tak bylo, mezi civilizacemi by sice stále probíhaly nějaké souboje, války a spory, ale ve své podstatě by se základní prvky civilizací zásadně neměnily, proto nazývá obyvatele takové civilizace posledním člověkem na konci dějin.

---

⁴⁰ FUKUYAMA, Francis. *Konec dějin a poslední člověk*. Vyd. 1. Praha: Rybka Publishers, 2002. Str. 17

⁴¹ FUKUYAMA, Francis. *Konec dějin a poslední člověk*. Vyd. 1. Praha: Rybka Publishers, 2002. Str. 17

⁴² FUKUYAMA, Francis. *Konec dějin a poslední člověk*. Vyd. 1. Praha: Rybka Publishers, 2002. Str. 298

⁴³ FUKUYAMA, Francis. *Konec dějin a poslední člověk*. Vyd. 1. Praha: Rybka Publishers, 2002. Str. 292

2 Shrnutí teoretického rámce civilizační debaty

Ve vývoji teoretických koncepcí civilizací lze zaznamenat mnohost a různorodost přístupů, z nichž opravdu každý, přináší na pole vědy něco nového, otevírajícího mysl soudobým i navazujícím badatelům. Obecně se objevuje rozlišení mezi pojetím civilizací v singuláru a plurálu ve snaze odlišit paradigma obou přístupů.

Koncept civilizačních teorií na přelomu 80. a 90. let zaznamenává působení vlivů ze strany revolučních dění spojených s rozdělováním společnosti na autonomní sektory, které vyznávají vlastní polickou symboliku, kterou vůči sobě navzájem manifestují. Tyto determinační vlivy mají za důsledek diferenciaci společnosti nejen z pohledu kapitálového a majetkového vlastnictví zahrnující mocenskou nadřazenost.

O civilizacích je uvažováno jako o velkých společenských uskupeních dávajících navenek najevo nejen svoji politickou orientaci, ale také kulturně-hodnotové rámce, jimiž je každá civilizace vůči ostatním specifická.

Pád komunismu je považován za motor modernizace, která umožňuje neomezené hromadění bohatství, a zároveň, rozšiřování lidských tužeb. Lidé ale touží po statusu a uznání, nikoliv materiální prosperitě. Komunismus je nahrazován, protože neposkytoval uznání v takové míře jako nová liberálně demokratická společnost, v níž je uznání uspokojeno jejím všeobecným charakterem.

Do těchto diskusí zasahují autority z oblastí politiky, ekonomie, práva, historie, filosofie, náboženství, a to z pohledů zastánců různých ideologií i příslušností k různým z těchto civilizací, což je pravděpodobně tím, co utváří názorovou mnohost a neschopnost sjednocení užívaných terminologií a definic. To by ale tento přístup postrádal nejen více úhlů pohledů, ale především tak přínosnou debatu, do které vstupují taktéž S. P. Huntington a J. Krejčí, a to v podobě, která je vyjádřena v následující části této práce.

3 Huntingtonovo pojetí civilizací

Samuel Huntington vstupuje s myšlenkou kulturních a náboženských konfliktů, které budou nahrazovat konflikty ideologie v roce 1993, kdy jeho článek, který se nazýval „Střet civilizací?“, otiskl jeden z nejprestižnějších politických časopisů té doby, *Foreign Affairs*. Jak už jsem zmínil dříve, jeho hlavní myšlenka je orientovaná do opozice Fukuyamovy teze o *konci dějin*. V samotné předmluvě knihy podle Žantovského rozpoutala Huntingtonova myšlenka o střetu civilizací obrovský rozruch a velký počet reakcí, které byly převážně negativního charakteru nejen kvůli obsahové stránce jeho myšlenek. Podle Žantovského se nelze takovým reakcím divit, a to zejména z toho důvodu, že se evropská ekonomika po studené válce začala opět zotavovat, a tak mohly jeho skeptické myšlenky působit zcela nerealisticky a leckoho zvednout ze židle. Lze předpokládat, že právě to vedlo Huntingtona k napsání knihy, která rozšiřovala a zároveň objasňovala původní tezi novinového článku.⁴⁴ Kniha *Střet civilizací* nabývá vzhledem k politologickému profesnímu zájmu Huntingtona taktéž této povahy, a proto je její součástí také popis některých globálních politických událostí, které ovšem nespádají do zájmu této práce.

Primárně se práce věnuje obecnému pojetí civilizací včetně některých z něho vyplývajících a přímo souvisejících aspektů. Zároveň je tato analýza pojmového aparátu a způsobu definic civilizační terminologie užívané autory předpokladem pro strukturovanost a srozumitelnost následné komparace obou autorů v jednotlivých kritériích.

3. 1. Definiční znaky civilizací

Úvodní Huntingtonova debata je věnována vlastnímu popisu civilizací v návaznosti na úvodní teoretickou základnu této práce, která zachycuje vývoj civilizačních teorií na přelomu 80. a 90. let. Autor zde taktéž pracuje s rozlišením pojmů civilizací v singuláru a civilizací v plurálu. Pohled, ze kterého kniha na civilizace nahlíží, se ubírá směrem pojetím civilizací v plurálu, coby zastání tvrzení neexistence jedné „ideální“ civilizace, která by byla vzorem pro ostatní. Způsob, jakým Huntington definuje civilizaci, se dále snažím shrnout v následujících bodech:

---

⁴⁴ ŽANTOVSKÝ, Michael. *Předmluva*. In: HUNTINGTON, Samuel P. *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*. Vyd. 1. V Praze: Rybka Publishers, 2001. Str. i – ii

1. Civilizaci považuje za nejširší kulturní entitu, členěnou do celků jako jsou národy, náboženské a etnické skupiny či jiné samosprávné územní celky odlišující se kulturními zvyklostmi.

2. Civilizace definuje jak společnými objektivními prvky (jazykem, dějinami, náboženstvím a zvyky, institucemi), tak i subjektivním ztotožněním jednotlivých individuů.

3. Civilizace je nejobecnější rovina lidmi sdílené kulturní identity ve smyslu individuálního pocitu příslušnosti k dané kultuře, se kterou se identifikujeme, což nám zároveň umožňuje vnímat odlišnosti od kultur ostatních.

4. Civilizace může být tvořena jak velkým, tak malým počtem příslušníků, a podle velikosti a významu je dále rozlišuje na civilizace hlavní, upadající či nezralé. Zde Huntington zdůrazňuje, že je v zájmu knihy pojednává právě o těch, které jsou považovány za hlavní.

5. Zároveň nemají civilizace přesně stanové hranice, což podle Huntigtona zapříčiňuje změny v lidském chápání vlastní identity a zároveň mění složení a tvar civilizace. V podstatě lze konstatovat, že těmto proměnám nelze zabránit kvůli vzájemně interagujícím a ovlivňujícím se lidem a kulturám, čehož výsledkem je jev, který je možné označit jako synkretismus.

6. Civilizace považuje za dlouhodobé, nazývá je „nejdelším příběhem“. Stejně tak jako konstantnost, přikládá Huntington civilizacím i progresivní charakter a dynamickou povahu.

7. Jedním z nejdůležitějších aspektů Huntingtonova pojetí je fakt, že o civilizacích uvažuje jako o kulturní entitě nad entitou politickou, což obhajuje tvrzením, že civilizace jako takové neužívají politicko-právních či ekonomických donucovacích prostředků jako jsou například válečné konflikty, vyjednávání ve smlouvách či výběr daní. Politický charakter civilizace pak určuje její složení. Civilizace se může dle Huntingtona skládat z jedné či mnoha dalších polických jednotek, za které považuje například říše, federace či národní státy, jejichž charakter a změny jsou determinovány vývojem samotné civilizace.

Jeden ze zásadních bodů, který naplňuje Huntingtonovu definici civilizací, je tvrzení, že na světě existuje sedm až osm hlavních civilizací, u nichž dominuje religiózní charakter.⁴⁵

3. 2. Mezicivilizační kontakty

Huntington připisuje civilizacím do období jejich zrodu, respektive vztahům mezi nimi, tři podoby. Podle míry, v jaké mezi nimi docházelo ke střetům, uvádí, že vztahy mezi nimi vůbec neexistovaly, byly omezené nebo občasné, avšak intenzivní. Pro příležitostný mezicivilizační styk užívá Huntington dle terminologie historiků pojmu „střetnutí“, což by mohlo naznačovat nějakému nepředpokládanému časovému intervalu, ve kterém k tomuto střetu došlo. Základem mezicivilizačních vztahů minulosti byly zejména tendence v podmanění jednoho státu druhému. To lze zařadit do období zámořských objevů, kdy nejenže objevy a myšlenky putovaly přes nepříznivé komunikační či dopravní bariéry a vzdálenosti oddělující jednotlivé civilizace z jedné civilizace ke druhé, ale zároveň se projevovaly kolonizační tendence. V této nepřímé návaznosti se dominantním podmaňovatelem ostatních civilizací, který dobyl svět, stal dle Huntingtona Západ zejména z toho důvodu, že měl lepší schopnost v organizování hromadného násilí, nikoliv díky nadřazenosti hodnot, idejí či náboženství.

3. 2. 1. Podmínky kontaktu civilizací

Základem kontaktů mezi civilizacemi je předpoklad existence primárních kulturních prvků jako je jazyk, náboženství, ale také zákony, úřední praktiky zastupující mezinárodní vyjednávací orgány států či zemědělství z pohledu exportu produkce. Důvodem kontaktu civilizací, který nemůže být vynechán, je forma a množství vlastnictví majetku a pozemků, které byly původní pro *mocenské konflikty* mezi evropskými civilizacemi, respektive jejich *panovníky* v 17. století. Jejich cílem nebylo nic jiného než rozšiřování území, což dle Huntingtona vyvolalo následující sekvenci.

1. Důsledkem těchto mocenských konfliktů byl vznik národních států, a tedy utvoření kulturně-politických jednotek, vyjadřujících vlastní suverenitu nad daným územím.
2. Následovaly *konflikty národních států*, počátkem Francouzské revoluce, jejichž odlišnost spočívala zejména v tom, že tento konflikt nebyl připisován jménu panovníka, nýbrž celému národu.
3. Navazují *konflikty ideologií*, kterým ukládá počátek ruská

---

⁴⁵ HUNTINGTON, Samuel P. *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*. Vyd. 1. V Praze: Rybka Publishers, 2001. Str 31-41

revoluce a střet fašismu, komunismu a liberální demokracie. Dochází ke konfliktu hlavních velmocí, které definovaly svoji identitu právě na základě ideologií, nikoliv jako národní státy, proto jimi tedy podle Huntingtona nemohly v evropském slova smyslu ani být.

3. 2. 2. „Multicivilizace“

Určitou roli zde podle Huntingtona hraje taktéž vstup marxismu k moci, který vzniká nejprve v Evropě, dále pak v Číně a Vietnamu, což reprezentuje určitý typ změny, který je Huntingtonem označován za přechod od mezinárodního evropského uspořádání k postevropskému *multicivilizačnímu* uspořádání. Ačkoliv samotný marxismus v Evropě neměl příliš úspěch, primárním aspektem je fakt, že jeho rozšíření mezi nezápadní civilizace naznačuje silnému vlivu Západu na vývoj nezápadních civilizací. Multicivilizační charakter, tedy tvrzení, že vztahy mezi civilizacemi pracují na vzájemné interakci, nikoliv jednostranně (od Západu), popisuje Huntington žargonem historiků jako „konec západní expanze,“ „začíná revolta proti západu“. I přes zmíněný silný vliv západu, podotýká Huntington, sám západ reagoval na vývoj nezápadních civilizací, který utvářely dějiny své i ty západní. Západ stojí především za vznikem mnoha politických ideologií 20. století, avšak nikdy zde nevzniklo, jak tvrdí Huntington, žádné významné náboženství. Myšlenka Huntingtona, která z mého pohledu nabývá určité hodnoty je, že ačkoliv, se silným vlivem Západu rozšířily některé politické ideologie mezi nezápadní civilizace, ztrácí vzdáleností od místa svého zrodu svojí pravou západní povahu, ideologie upadají a jejich místo zaujímá náboženství a jiné kulturní formy identity. Lze tedy říci, že konflikty ideologií jsou nahrazeny střetem kultur a náboženstvími jednotlivých civilizací.⁴⁶

3. 3. Univerzálnost jako civilizační jednota?

Huntington pracuje s pojmem univerzální civilizace zejména ve vztahu k problematice, která je s tímto pojmem spojená. Ujasňuje smysl tohoto pojmenování, který podle něj navozuje mylnou představu sjednocení lidstva v kulturním smyslu, tedy samotných kulturních hodnot, víry či institucí.

První problém univerzální civilizace spatřuje Huntington v tom, že ačkoliv některé hodnoty sdílené jednotlivými společnostmi mohou být stejné, zejména ty, které byly po celé dějiny lidstva tvořeny nějakým konstantním společenským vzorcem. Nelze

---

⁴⁶ HUNTINGTON, Samuel P. *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*. Vyd. 1. V Praze: Rybka Publishers, 2001. Str. 41 - 50

opomenout existenci těch hodnot, které jsou pro jednotlivé společnosti odlišné. Obecně uvádí takové hodnoty a normy, které ve společnosti určují, co je považováno za dobré a co za zlé.

Pokud by však podle Huntingtona měla existovat takzvaná univerzální civilizace, kterou dále nazývá „velkým kulturním uskupením, problém by se objevil rozlišování elementárních prvků společnosti. Na vyšší úrovni obecnosti by tak muselo podle Huntingtona dojít k redefinici tohoto pojmu, jinak by tak ve své podstatě vymizely národy, kmeny a jiné kulturní entity.

Další úskalí nastává dle Huntingtona v momentě, kdy by univerzální civilizace označovala to, co sdílí pouze civilizované společnosti, což může označovat například gramotnost či vzdělanost. Právě tyto vlastnosti odlišují civilizované společnosti od primitivních, což svádí taktéž k pojetí civilizací v singuláru a zároveň má dle Huntingtona za následek mizení těchto primitivních národů, které není příliš v zájmu studia kulturních antropologů.

Univerzální civilizace by dle Huntingtona mohla označovat také soubor názorů zastávaný velkým množstvím lidí, především pak ze západní civilizace. Avšak není zcela jednoduché určit velikost takového souboru názorů, který by šlo považovat za univerzální. Za zajímavý příklad, který by mohl za takový univerzální soubor názorů být považován, a označuje Huntington takzvanou „davoskou kulturu.“ Davoskou kulturu lze označit za hromadné sdílení názorů významných státních představitelů, kontrolujících velkou většinu státních institucí, a především pak držitelů mnoha titulů z vědeckého prostředí. Ovšem ve vztahu k počtu celkové světové populace, není možné, jak tvrdí Huntington, ani těchto cca 50 milionů lidí, sdílejících stejné názory, považovat za univerzální.⁴⁷

3. 4. Kam směřují civilizace?

Dnešní doba je dobou nejistoty, nikdo z nás neví, co se v našich životech odehraje za pár minut, natož za pár dní či měsíců. Jednoznačnou odpověď kam směřující civilizace, není o mnoho lehčí doložit. Podle Huntingtona přichází v dějinách každé civilizace konec, a to přinejmenším jednou, ale může nastat situace, kdy se v rámci existence této civilizace konec může zopakovat. Především fáze univerzálního státu je strůjcem konce civilizace, jehož podstatu udává Huntington příslušníkům civilizace,

---

⁴⁷ HUNTINGTON, Samuel P. *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*. Vyd. 1. V Praze: Rybka Publishers, 2001. Str. 51-53

kteří jsou v „zajetí“ této univerzální civilizace a obklopeni jakýmsi pocitem nesmrtnosti. Tento pocit je vytvořen sugescí, že právě tato generace je na světě tou poslední, zároveň tedy i koncem světa. Pocit toho, že jsou dějiny na svém konci, vzniká podle Huntingtona, obvykle když je civilizace v úpadku.⁴⁸

V této souvislosti se Huntington snaží identifikovat, zda je Západ výjimkou, k čemuž užívá dvě hypotetické možnosti. 1. Západní civilizace je naprosto odlišná od všech existujících civilizací. 2. Expanze západní civilizace je příčinou konce možnosti rozvoje nezápadních civilizací. Podle Huntingtonova předpokladu lze v západním smyslu uvažovat o kladném zodpovězení, avšak již minulé smýšlení tímto směrem se ukázalo jako nesprávné. „*Západ se pochopitelně liší od všech dějinných civilizací tím, že od roku 1500 měl vliv na všechny do té doby existující civilizace. Rovněž odstartoval procesy modernizace a industrializace, které se rozšířily po celém světě, a ostatní společnosti se pak Západu snažily vyrovnat bohatstvím i modernitou.*“⁴⁹ Pokud by šlo o porovnávání znaků charakteristických přímo pro Západ, není možné z pohledu vývojových modelů, společného všem civilizacím, zaznamenat výraznou odchylku. Zároveň nelze podle úrovně modernity východní civilizace hodnotit jako neschopné Západu konkurovat. Co tedy může západ očekávat? Z Huntingtonova pohledu může Západ pokračovat v pozvolném úpadku nebo může dojít k jeho oživení a znovu upevnění jeho dominantní pozice jako vzoru pro ostatní.⁵⁰

Momentální situace Západu nasvědčuje podle Huntingtona stavu, odpovídajícímu jistému období míru, podpořenému smyslem pro demokracii a kooperaci, absencí jakýchkoliv ať už vnitřních či vnějších konfliktů. Avšak spojuje tuto fázi tak s vizí již zmíněné nesmrtnosti, která přímo ovlivňuje schopnost obrany vůči vnějším destruktivním vlivům v závislosti na rychlosti průběhu směřujícímu ke konci fáze tohoto období míru. Úpadek je dle Huntingtona způsoben neproduktivním zacházením s kapitálem, který je jeho držiteli kumulován, nikoliv investován do rozvoje a inovací, a nedochází tak k produktivnímu a efektivnímu uspokojování potřeb.⁵¹

---

⁴⁸ HUNTINGTON, Samuel P. *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*. Vyd. 1. V Praze: Rybka Publishers, 2001. Str. 367

⁴⁹ Tamtéž. Str. 368

⁵⁰ Tamtéž. Str. 368

⁵¹ Tamtéž. Str. 369

K tomu, aby mohlo dojít k odstranění touto situací vyvolaným invazivních vlivů, a tím způsobené neschopnosti bránit se vnějším vlivům, by podle Huntingtona muselo dojít například k revoluci, která by mohla pomoci znovuoživení západní civilizace.⁵²

Druhou z možností oživení západu je podle Huntingtona příliv nové energie a lidského kapitálu, a to vlivem imigrace, přičemž udává dva předpoklad, za kterých by tato situace byla pro Západ prospěšnou. 1. Tito lidé budou schopní, kvalifikovaní a vzdělaní. 2. Tito lidé budou schopni asimilace.⁵³ Avšak především problém asimilace představuje hrozbu, která kvůli neschopnosti přijetí hodnot Západu může být důsledkem jeho nejednotnosti.

Pokud by podle Huntingtona došlo k vytvoření země složené z mnoha civilizací, která by nepatřila jediné z nich, postrádala by kulturní jádro. To by muselo být upraveno například ústavou, avšak Huntington považuje politické principy za vratké a právě kultura hraje v multivilizačním světě důležitou roli.⁵⁴ Tíhu v tomto ohledu přikládá Huntington Spojeným státům americkým, jimž přikládá budoucnost celého Západu. Případné odmítnutí ústavy, by totiž mělo podle Huntingtona za důsledek konec Spojených států amerických v takové podobě, kterou jsou všem známé. Zároveň by Západ bez Spojených států nebyl Západem, a proto by si podle Huntingtona měly Spojené státy americké udržet svoji identitu a být rezistentní vůči rozvratným multikulturním vlivům.⁵⁵

---

⁵² Tamtéž. Str. 370

⁵³ Tamtéž. Str. 371

⁵⁴ Tamtéž. Str. 373

⁵⁵ Tamtéž. Str. 374

4 Krejčího pojetí civilizací

Teprve poté, co jsem se začal zajímat o problematiku civilizací, jsem si uvědomil, jak velkým přínosem Jaroslav Krejčí byl. Jak velké množství práce ve svém životě Jaroslav Krejčí, a to v povětšinou velmi nepříznivých podmínkách vykonal. Snad jenom proto jsem si dovilil věnovat pár slov o jeho životě, který žil aktivně na vědecké půdě až do roku 2014, kdy v 98 letech umírá. Jaroslav Krejčí byl ve svém životě zainteresován do mnoha vědních disciplín, což se promítlo do jeho celoživotního díla a označení, kterým byl považován za takzvaného polyhistora. Ve svém životě se potkal s překážkami, které především v poválečném období po druhé světové válce významně ovlivnily jeho život. V roce 1954 byl zatčen a odsouzen na 10 let za údajnou velezradu. Ve vězení vzdělával ostatní vězně v disciplínách, v nichž byl vzdělaný a naopak sám se od nich učil novým věcem.⁵⁶ Snad zde se zrodil jeho zájem o sociologickou koncepci dějin. Od ledna 1969 působil, poté co odešel s manželkou do exilu, na univerzitě v anglickém Lancasteru, kde se také úspěšně stal profesorem.⁵⁷

Jaroslav Krejčí se již problematikou civilizací zabýval v knize *Civilizace Asie a Blízkého východu*. Pro naše účely je však příhodnější vycházet z knihy *Postižitelné proudy dějin*, které jsou nejen poslední publikací věnovanou právě civilizacím, ale především poskytuje větší základnu teoretického aparátu na obecné úrovni problematiky civilizací. Obvykle nepovažuji úvodní slova knihy za příliš důležitá, ale hodnota předmluvy této knihy nabývá hodnoty především z toho důvodu, že čtenáře informuje povaze knihy a orientuje do pozice, ze které Krejčí vystupuje.

Knihy je utvořena ve třech rovinách (*makroskopická, mezzoskopická mikroskopická*), přičemž nejdůležitější pro naši analýzu je hned ta první, rovina makroskopická. Ta podává informace o stěžejních teoriích civilizací, jejich vývoji a vzájemných vztazích. Významným inspiračním zdrojem pro bádání v této oblasti se stal Max Weber a především pak Arnold Toynbee, jehož myšlenky lze ve své podstatě pozorovat napříč velkou částí knihy.⁵⁸

---

⁵⁶KREJČÍ, Jaroslav. *Mezi diktaturou a demokracií*. [Online]. Dostupné dne 3. 3. 2016 z:

[<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10461362051-jaroslav-krejci-mezi-diktaturou-a-demokracii/>]

⁵⁷ KREJČÍ, Jaroslav. *Postižitelné proudy dějin: civilizace a sociální formace, struktury a procesy, kultura a politika, revoluce a renesance, náboženství, národy a státy*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. (zadní obálka knihy)

⁵⁸ KREJČÍ, Jaroslav. *Postižitelné proudy dějin: civilizace a sociální formace, struktury a procesy, kultura a politika, revoluce a renesance, náboženství, národy a státy*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. Str. 9-14

4. 1. Volba pozice, metody a smysl bádání

Volbu východiska zaujímá Krejčí z pozice analytika, který by podle něj měl při studiu vývoje historický procesů sledovat změny z dějinné perspektivy. Tedy s předpokladem, že veškeré modernizační procesy mají svůj původ v dlouhodobém řetězu objevů, vynálezů a inovací, které byly přímo determinovány nějakou změnou myšlení či hodnotové orientace elitních vrstev. Právě analýzu proměn lidského myšlení považuje Krejčí za signifikantní, abychom mohli porozumět tomu, jak se lidstvo propracovalo na vyšší úroveň poznání, a zároveň mohlo využít potenciálu prostředí, v němž žije.

Volba sociologické metody, je jeden z nejdůležitějších kroků v bádání, na což podle Krejčího poukázal Max Weber tím, že nejen analýza (diachronních procesů), ale i komparativní metoda (synchronních procesů) může být užitečná při srovnání nějakých sociálních uskupení.

Rozhodujícím faktorem považuje Krejčí řečnickou otázku, zda právě aspoň jeden směr má pro naše bádání smysl, pro což užívá pojmenování *an intelligible field of study*, jehož jednou z podmínek je podle Krejčího analýza lidského myšlení, která může napomoci pochopit, proč vývoj myšlení, tedy i modernizační procesy, probíhaly na území jednotlivých civilizací různě.

Na základě těchto úvah podle Krejčího „*můžeme jako předběžnou hypotézu přijmout názor, že pro dlouhodobý vývoj, který by nebyl omezen na jednu část světa, je nejvhodnější komparativní analýza vývoje sociálně-kulturních konfigurací, stručně řečeno civilizací.*“⁵⁹

4. 2. Civilizace, kultura a společnost

Při obecném vymezení pojmu *civilizace*, užívá Krejčí tři rovin vymezení, z nichž první dvě vystupují v klasicky singulárním pojetí civilizací, kterými se dále nezabývá. Třetí rovina definování civilizace, která je smyšlena v obrazu kulturním, tedy podle Krejčího charakterizující národní či regionální styl života, což však přináší jistý problém. Krejčí zde užívá myšlenky, podle které je termín *společnost* pružnější, protože ve svém důsledku je podle Krejčího pojem civilizace v kulturním kontrastu zatížen dvojznačností znázorňující druh společnosti a další diferenciací kategorie tohoto

---

⁵⁹ KREJČÍ, Jaroslav. *Postižitelné proudy dějin: civilizace a sociální formace, struktury a procesy, kultura a politika, revoluce a renesance, náboženství, národy a státy*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. Str. 18

druhu. Nebo také společnost, jak ji podle Krejčího vidí Claud Lévi-Strauss podobně jako Toynbee, je tvořena vztahy, které jsou pevně předurčeny, zatímco civilizace jsou hierarchizovány, obsahující diference mezi jednotlivými sociálními vrstvami, jsou v neustálém napětí a nepřetržitém vývoji.

Jak také Krejčí upozorňuje, je zapotřebí odlišit, zda se zajímáme o vývoj civilizace jako druhu z pohledu dějinného procesu a jejího vývoje nebo se zajímáme o jednotlivé civilizace se zaměřením na jejich charakteristiky a strukturu, případně vývoj. V této návaznosti se Krejčí přiklání k rozboru Civilizace (tedy v rámci dějinného procesu) jak ovšem informuje, rozbor se taktéž týká jednotlivých civilizačních oblastí.⁶⁰

4. 3. Náboženství jako reproduktivní civilizační systém

Hlavní myšlenka naplňující religiózní obsah této kapitoly je opět odkazována směrem k poli zájmu Toynbeeho, který podle Krejčího nejvíce přispěl k pojetí světových dějin z pohledu civilizací. Podle Krejčího byl Toynbeeho názor směřován k vymezení civilizací jako určitého sledu politických spíše než kulturních událostí, což mělo podle Krejčího za důsledek vyústění ke dvojímu chápání civilizací jako globálních společností. Tedy jak uvádí Krejčí, lze dějinnost dle Toynbeeho chápat nejen jako mnohost civilizací existujících v určitém čase a prostoru, ale také jako mnohost jakýchsi „univerzálních“ církví.

Tyto univerzální církve, jak uvádí Krejčí, Toynbee chápal jako určitý reproduktivní civilizační systém, ve kterém je tato církev zárodkem pro novou generaci civilizací, ty podle Krejčího byly dokonce Toynbeem považovány za nejvyšší druh společnosti. Význam pojmu civilizace v takovém smyslu je však Krejčím považován vůči předchozím myšlenkám Toynbeeho za protikladný, a to z toho důvodu, že tato myšlenka uzavírá civilizaci do uzavřeného cyklu opakovaného vznikání a zanikání, ale podle Krejčího náboženství sleduje progresivní lineární vývoj.

4. 4. Identifikační znaky a pocit civilizační příslušnosti

Přináležitost k určité civilizaci přesněji dle Krejčího sociálně-kulturní konfiguraci, je podle Krejčího nejlépe identifikovatelná podle toho, co je obecně považováno za pravdivé, za nějaký světový názor. Tento světový názor je Krejčím ve své podstatě charakterizován dynamickou povahou, reagující na aktuální společenskou situaci

---

⁶⁰ KREJČÍ, Jaroslav. *Positivní proudy dějin: civilizace a sociální formace, struktury a procesy, kultura a politika, revoluce a renesance, náboženství, národy a státy*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. Str. 23-25

a rozsah vědomostí včetně preferencí, a to v jednotlivých společnostech stejně jako v určitém čase (epoše). „*Konkrétní světový názor je zpravidla odrazem určitého způsobu myšlení; ten se jasně projeví v charakteru jazyka, v němž je napsána klíčová normativní literatura*“... „*převládající způsob myšlení je nejzřetelnější v té vrstvě obyvatelstva, která má rozhodující úlohu v utváření kulturního profilu určité civilizace. Toynbee nazval tuto ‚tvůrčí menšinou‘; označení ‚protagonní vrstva‘ pokládám za vhodnější.*“⁶¹ Dominující světový názor pak Krejčí nazývá takzvanou ideační základnou, která je vyjádřena například určitými symboly, zvyklostmi či uměním, jejichž roli nejde z jeho pohledu podceňovat, jelikož utváří nějaký specifický životní styl. V této souvislosti označuje Krejčí civilizaci za konfiguraci více či méně otevřenou, v níž může na určitém území docházet k míšení identifikačních znaků. Podle Krejčího zde ovšem vystává problém, a to: „... ,zda a jak dalece si jednotliví lidé uvědomují svou příslušnost k nějaké konkrétní civilizaci.“⁶² Krejčí usuzuje tak, že nezáleží na velikosti civilizace, a k identifikaci s konkrétní civilizací dochází z pohledu dvou dimenzí. „*Za první jsou zde zevně viditelné identifikační (objektivní) znaky, jako společná domácnost, pokrevní příbuzenství, afinita, jazyk, bydliště, pracoviště. Za druhé je zde sebereflexe, obraz sebe samého, subjektivní pocit individua o příslušnosti k určitému kolektivu.*“⁶³ A také se pak podle Krejčího zvyšuje význam subjektivní dimenze tím, čím více jsou lidé vzdálenější od uskupení menšího počtu.⁶⁴

4. 5. Jak na sebe civilizace navazují?

Nadpis této kapitoly smýšlí o návaznosti civilizací v pojetí podle Krejčího především z pohledu zrodu civilizací, jejich růstu a vývojových fází těchto civilizací.

Ve zrodu civilizací hraje podle Krejčího jednu z nejdůležitějších rolí takzvaná variabilita stimulů, která vyvolává počáteční impulz ke vzniku nové civilizace. Takovou reakci podle Krejčího obvykle vyvolávají dobré či špatné podmínky přírodního prostředí nebo sousedství cizích lidí. Avšak jak Krejčí uvádí, není až tak důležitá povaha tohoto stimulu jak jeho intenzita. V určité míře se zdá tohle mírně psychologizující pojetí pochopit, když uvádí, že příliš velká intenzita tohoto stimulu může vyvolat obranný reflex, naopak nízká intenzita, může zůstat bez odezvy.

---

⁶¹ KREJČÍ, Jaroslav. *Postižitelné proudy dějin: civilizace a sociální formace, struktury a procesy, kultura a politika, revoluce a renesance, náboženství, národy a státy*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. Str. 31-32

⁶² Tamtéž. Str. 33

⁶³ Tamtéž. Str. 33

⁶⁴ Tamtéž. Str. 30-37

Stejně jako dítě vyrůstá v těle matky, tak i nově vznikající civilizace potřebuje svého nositele, kterým je v tomto případě podle Krejčího určitá tvůrčí skupina, jejíž úspěchy mají za důsledek zvyšování prestiže této menšiny, která přivádí nové členy a výsledkem je růst této civilizace. Dle Krejčího ovšem neznamená, že má tato tvůrčí, postupně se rozšiřující menšina, jistý neustálý růst. V případě, že se podle Krejčího menšina nedokáže vypořádávat s nástrahami, které potká, bude vyvolána následující sekvence. Zprv, nepřekonaná nástraha vyvolává nedůvěru členů ke skupině, která tak přestává být vzorem. V takovém případě musí menšina vynucovat větší míru moci, tím pádem se proměňuje charakter menšiny na dominantní, v jehož důsledku dochází k rozkolu sociálně-kulturních vazeb a oslabuje se tak pocit přináležitosti k dané skupině. Zároveň dochází k rozštěpení této menšiny na vrstvy, z nichž jedna je znovuobjevenou tvůrčí skupinou. Dle Toynbeeho pojmenovává Krejčí tento vztah dvou skupin v rozkolu za vztah afiliace, v němž podle Krejčího dochází buď k absorpci jedné z těchto skupin, nebo znovurozdělení.

Vývoj civilizací je Krejčím interpretován podobně ve třech fázích v časovém pořadí. Podstata těchto vývojových fází dle Krejčího ale je, překryv některých částí v přechodu mezi jednotlivými fázemi vývoje. Součástí každé civilizace je avšak podle Krejčího pouze jedno období, kdy je civilizace v plné integrační síle. Toto období nazývá jako období *klasické*, jemuž předchází období *zakladatelské*, které je pro novou civilizaci obdobím, kdy nedošlo k odstranění prvků civilizace staré, pro kterou je toto období *osudové*. Období, kdy se stále objevují dominantní prvky civilizace, avšak v ubývajícím množství, je toto období *ústupové*, zatímco pro nastávající civilizaci je toto období *heroické*, v němž se projevuje snaha nově vznikající civilizace o zavedení nových tradičních a hodnotových rámců. Podle Krejčího tato sekvence nemusí probíhat v přesném pořadí, může být narušena některými vnějšími vlivy.⁶⁵

4. 6. Co lze v budoucnu očekávat?

V závislosti na dějinných procesech Krejčí očekává rychlý nárůst vědeckých objevů, technických vynálezů a rozvoj v oblasti umění. Pokrok lidského vědění a dovedností nelze dle pohledu Krejčího z pohledu dějinné perspektivy zpochybnit. Tento pokrok však nepokládá za plynulý, ani rovnoměrný, což mezi civilizacemi vytváří disproporce,

---

⁶⁵ KREJČÍ, Jaroslav. *Postižitelné proudy dějin: civilizace a sociální formace, struktury a procesy, kultura a politika, revoluce a renesance, náboženství, národy a státy*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. Str. 37-44

kteře mohou vytvářet i velmi markantní propasti. Za obecný dějinný civilizační trend v této souvislosti pokládá rozšiřování a růst kulturního fondu lidstva. Přínosem pro tento fond jsou nejen lidé jako jednotlivci, ale také všechny světové civilizace.⁶⁶ Krejčí však nepopírá určitou obavu z vymknutí vědy z rukou lidí, a to v důsledku této globalizace, která přináší různé globální problémy. I přes tuto obavu se však Krejčí domnívá, že technický pokrok do budoucna se jeví jako pozitivní.⁶⁷

Podle Krejčího postrádá Západ pracovní síly, jejichž příliv lze očekávat v důsledku migrace, která s sebou ale přináší jistá rizika. Západní civilizace poskytuje přistěhovalcům zázemí a lepší životní kvalitu, kterou mimochodem vyhledávají, ale i přesto nejsou schopni přijímat socio-kulturní vzorce západu. Spíše než tento příliv přistěhovalců je však podle Krejčího problém jejich rychlejší reprodukce, a s tím spojené šíření jejich prozatím menšinových hodnot, které jsou v rozporu s hodnotami západní civilizace. Podle Krejčího je právě vliv těchto přistěhovalců, jejichž reprodukce by nakonec měla klesat, důvodem rozpolcení civilizací, což podle Krejčího zanechá nějaké změny.⁶⁸

Do budoucna udává Krejčí předpoklad pro evropsko-americkou civilizaci, která má podle něj předpoklad k tomu, aby se vypořádala s veškerými problémy ohrožujícími jejich existenci, ať už z pohledu ekologických nebo sociálně-ekonomických dopadů. Bude ale zapotřebí dokonalé souhry mezi složek zahrnující vědění, státy i náboženství.⁶⁹

---

⁶⁶ KREJČÍ, Jaroslav. *Postižitelné proudy dějin: civilizace a sociální formace, struktury a procesy, kultura a politika, revoluce a renesance, náboženství, národy a státy*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. Str. 438-439

⁶⁷ Tamtéž. Str. 479-480

⁶⁸ Tamtéž. Str. 487-488

⁶⁹ Tamtéž. Str. 490-491

5 Kritické zhodnocení Huntingtonova a Krejčího pojetí civilizací

5. 1. Pojmový aparát

Stanovit jednoznačnou definici toho, co je civilizace, je předmětem snad nikdy nekončící debaty na poli historické sociologie. Každý pokus vytvořit všezahrnující definici obsahuje nějakou odlišnost od těch předchozích. „*Všechny jsou ale dílem nepřesné, a proto napadnutelné z hlediska jiné vědní disciplíny.*“⁷⁰ Jaké odlišnosti nebo naopak podobnosti lze zaznamenat mezi Huntingtonovým a Krejčího pojetí civilizací?

Huntingtonovo pojetí je terčem kritiky o poznání více, než Krejčího, ačkoliv je o postižitelných proudech jako díle, které nevyčerpává celou tematiku historické sociologie, ale pouze vymezuje hranice Krejčího zájmu.⁷¹ Huntingtonovo vymezení civilizace je považováno za neuspokojivé, podle potřeby průběžně dotvářené. Zároveň je Huntingtonovi vyčítáno volné přecházení mezi vědeckými disciplínami, z nichž se ani k jedné nehlásí.⁷²

Na první pohled nejvýraznější podobností u obou autorů je užití pluralitního pojetí konceptu civilizací. Tedy komparativního studia souběžně existujících civilizací. Ačkoliv Krejčí udává, že se jimi zabývá i jednotlivě.

Další podobností, především terminologického rázu, považují v rámci civilizací užití pojmu *univerzální*. Při hlubším bádání se však objevuje naprosto odlišný způsob chápání univerza v souvislosti s civilizací. Pokud by podle Huntingtona existovalo něco jako univerzální civilizace, přinesla by tato příliš velká míra obecnosti zánik národů či kmenů ve své podstatě. Stejně tak by univerzálnost uvedla v zapomnění primitivní národy, které by nemohly dostat gramotnosti a vzdělání hlavních civilizací. Zároveň pro Huntingtona univerzální civilizace označuje konečnou fázi civilizace, po které následuje její úpadek. Naproti tomu Krejčí užívá v rámci kritiky Toynbeeho terminologie univerzálních církví, které označují určitý reproduktivní systém civilizace, ve kterém je náboženství jakýmsi zárodkem pro nové generace.

---

⁷⁰ MENDEL; Miloš. „*Střet civilizací*“ ve světle vědeckého výzkumu. In: *Střet civilizací?: dominance Západu, nebo dialog světových kultur : žhavé sondy deseti autorů*. 1. vyd. Praha: Evropský literární klub, 2002. Str. 30

⁷¹ ARNASON, Jóhann Páll. *Jaroslav Krejčí, 1916-2014*. In: *Historická sociologie: časopis pro historické sociální vědy = Historical sociology: a journal of historical social sciences*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, Academia Rerum Civilium - Vysoká škola politických a společenských věd, 2014. Str. 147

⁷² Tamtéž. Str. 28

Ačkoliv Huntington nazývá civilizaci kulturní entitou a Krejčí sociálně-kulturní konfigurací, objevuje se v jejich tvrzení podobnost vyjadřující ve své podstatě sjednocující charakter společnosti, kterou je existence jednotné představy ve společnosti, která se vyvíjí v závislosti na společenském dění a utváří společně sdílený *názor*. V rámci Huntingtona se jednalo o takzvanou „davoskou“ kulturu, kterou však směřuje na pouze elitní společenskou vrstvu. „*Jenže společné kulturní dědictví lidstva není dáno pouze davoskými zásadami podnikatelů a vybraných politiků. Vše lidská kultura se opírá především o existenci mravního kodexu, který lze nalézt ve všech civilizacích a bez něhož nemůže lidská společnost přežít jako civilizovaná.*“⁷³

Huntingtonovo pojetí civilizací nabývá obecnějšího charakteru nežli pojetí Krejčího, který svým historickým přístupem zasahuje do studia civilizací více do jejich hloubky v rámci dějinných procesů. Možná právě tato historičnost udává jeho bádání dle mého soudu filosofický podtext, který se v mnoha případech ubírá cestou zájmu o lidské myšlení. Problém Krejčího postizitelných proudů je viděn především ne v jeho jednotlivých popisných částech, ale ve výsledku, který neutváří jednotný obraz v původnosti, kauzalitě, struktuře, či pokroku.⁷⁴

5. 2. Empirická evidence

O „střetu civilizací“ se hovoří jako o produktu období postmoderny, což je podle kritiků období, kdy běžně docházelo k rezignaci na vymezení jednoznačných metodologických pravidel, stejně jako užívání relevantní literatury a ověřování historických faktů i výsledků empirických výzkumů. Kritizována je předmluva Michaela Žantovského, který uvádí, Huntingtonova teze je „hypotetickým scénářem“, který se možná uskuteční a možná ne. Z těchto důvodů, nejsou interpretace autorů považovány za standardní vědecké metody (komparace, dedukce, indukce), nýbrž za pocity, postřehy či dojmy, které je nahrazují.⁷⁵

I přesto Huntington pracuje s některými empirickými zdroji, které využívá pro podporu některých myšlenek, a to formou číselných statistických údajů. Především jsou těmito zdroji složky jako je americký statistický úřad nebo údaje ze sčítání lidu, kterých

---

⁷³ KREJČÍ; Oskar. *Hrozné proroctví*. In: *Střet civilizací?: dominance Západu, nebo dialog světových kultur: žhavé sondy deseti autorů*. 1. vyd. Praha: Evropský literární klub, 2002. Str. 58

⁷⁴ BRABEC; Jan. *Krejčí Jaroslav: Postizitelné proudy dějin*. Praha, Sociologické nakladatelství 2002. In: Lidemesta.cz [online] 5. 10. 2003 [cit. 27. 3. 2016]. Dostupné z: <http://lidemesta.cz/archiv/cisla/5-2003-10/krejci,-jaroslav-postizitelne-proudy-dejin.-praha,-sociologicke-nakladatelstvi-2002.html>

⁷⁵ MENDEL; Miloš. „*Střet civilizací“ ve světle vědeckého výzkumu*. In: *Střet civilizací?: dominance Západu, nebo dialog světových kultur: žhavé sondy deseti autorů*. 1. vyd. Praha: Evropský literární klub, 2002. Str. 20-21

využívá ke studiu rozložení americké populace dle národnosti a rasy. Dále užívá statistik a zeměpisných údajů o rozloze a podílech světové populace na kontrole civilizací. Jedna ze statistik, kterou Huntington užívá, vypovídá o zdrojích vojenských sil jednotlivých civilizací, a to na základě existujících státních hranicích.⁷⁶ Podle Krejčího, ale tato vojenská a demografická statistika znázorňuje pouze potenciální poměr sil, nikoliv aktuální.⁷⁷

Empirickou evidenci obdobného charakteru užívá Krejčí v „Postižitelných proudech dějin“. Obvykle se jedná jako u Huntingtona o statistické údaje, demografické reporty pojednávající a vývoji obyvatelstva dle světadílů v zájmu zachycení vývojových linií.

5. 3. Prediktabilita

V rámci srovnání nástinu budoucnosti obou autorů lze sledovat jistou vzájemnou podobnost, avšak klíčová myšlenka i výsledek predikce se dle mého soudu liší. Krejčí budoucnost civilizací spatřuje v jejich rychlém růstu, vědeckém a technologickém pokroku, jehož průběh však nebude plynulý ani rovnoměrný. Huntingtonova vize směřuje především k západní civilizaci, která se nachází na rozcestí úpadku a znovuoživení. Společně naráží na problém imigrace přistěhovalců, kteří nejsou schopni akceptovat a přistupovat na hodnoty a normy západní civilizace. V důsledku této imigrační krize připisuje Huntington civilizacím, především pak Spojeným státům americkým roli toho, na kom závisí budoucnost západní civilizace. Spojené státy podle něj musí potvrdit svojí identitu a odolat rozvrtným multikulturním vlivům. Tato myšlenka ohrožení Spojených států přistěhovalci, je však považována za mylnou, kteří navzdory horší adaptabilitě, nevytvářejí pro Spojené státy nebezpečí. Potvrzujícím může být fakt, že kandidátem prezidentských voleb 2016, je potomek emigrantů.⁷⁸ Krejčí taktéž pojednává o těchto rozvrtných vlivech působících na západní civilizaci, ale jeho myšlenky působí poněkud pozitivněji, když tvrdí, že má západ šanci, se tomuto vlivu ubránit, avšak za předpokladu, kdy budou spolupracovat složky vědění, státu a náboženství. Ve svých důsledcích je Huntingtonova teze o „střetu civilizací“

---

⁷⁶ HUNTINGTON, Samuel P. *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*. Vyd. 1. V Praze: Rybka Publishers, 2001. Str 93

⁷⁷ KREJČÍ, Jaroslav. *Postižitelné proudy dějin: civilizace a sociální formace, struktury a procesy, kultura a politika, revoluce a renesance, náboženství, národy a státy*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. Str. 36

⁷⁸ VALA; Petr. *Huntingtonův střet civilizací v praxi*. In: Skutečnosti.cz [online]. 22. 3. 2015 [cit. 27. 3. 2016]. Dostupné z: <http://skutečnosti.cz/huntingtonuv-stret-civilizaci-v-praxi/>

je považována svým charakterem ve vztahu k budoucnosti potenciálně plnicí funkci „sebenaplňujícího se proroctví.“ „*Jestliže politici uvěří, že osud 21. Století je zarámován konfliktem civilizací, začnou se podle tohoto paradigmatu chovat.*“⁷⁹

---

⁷⁹ KREJČÍ; Oskar. *Hrozné proroctví*. In: *Sřet civilizací?: dominance Západu, nebo dialog světových kultur: žhavé sondy deseti autorů*. 1. vyd. Praha: Evropský literární klub, 2002. Str. 50

Závěr

Hlavním cílem této práce bylo srovnat teoretické koncepce civilizací S. P. Huntingtona a J. Krejčího, a to především na obecné úrovni jejich teoretických poznatků. Pro vstup do problematiky civilizací byla použita syntéza vývoje konceptu civilizačních teorií na přelomu 80. a 90. let, která mi posloužila jako teoretický podklad pro pochopení civilizací v kontextu diskuse.

Pro vývoj vybraných civilizačních teorií na přelomu 80. a 90. je charakteristická jejich různorodost. Vývoj myšlenek S. N. Eisenstadta je ovlivněn především revolučním děním, v rámci kterého reinterpretuje pojetí osové doby a času, které je pro něj zároveň inspirací pro koncepci rozmanitých modernit, které vystupují proti jednotné představě západního modernizačního vzoru. J. P. Arnáson vymezuje rozdíly v pojetí civilizací v singuláru a plurálu, které považoval za zanedbané a nutné pro systematické bádání. F. Fukuyama pak přichází s myšlenkou o konci dějin, jehož podstata tkví v pádu komunistického režimu a přechodu do liberálně demokratické společnosti.

Analytická část práce se snažila identifikovat způsob, jakým S. P. Huntington a J. Krejčí na civilizace nahlíží. Z pohledu užití terminologie v rámci jejich pojetí civilizací byly zaznamenány podobnosti i odlišnosti zachyceny především ve způsobu pojmenování civilizace autory včetně způsobu jakým je definují. Jedním z úskalí, které provázelo analýzu pojetí civilizací autorů, je fakt velkého množství informací, které bylo zapotřebí redukovat takovým způsobem, aby byly odfiltrovány od zdrojů jakýmkoliv způsobem zkreslených. Druhou obtíž, která provázela především srovnání autorů, do kterého byly implikovány kriticky hodnotící prvky, byl diametrální nepoměr komentářů autorit reagujících na pojetí obou autorů, a to i rámci nastavených kritérií. Z tohoto důvodu vyplynul taktéž rozdíl množství komentářů, na které práce v zájmu srovnání pojetí civilizací obou autorů zareagovala.

V této závislosti lze říci, že nejen přístup samotných autorů k problematice ovlivňuje to, jak jejich pojetí vystupuje navenek, ale především pak společnost a její názor může ovlivnit působnost jejich myšlenek, což mimo studium literatury zjištěných informací považuji na největší rozdíl mezi S. P. Huntingtonem a J. Krejčím.

Anotace

Problematika civilizací je jedním z nejdiskutovanějších témat v soudobé historické sociologii. V této závislosti práce zjišťuje, zda teoretické koncepce S. P. Huntingtona a J. Krejčího vycházejí ze stejných předpokladů, nebo se od sebe liší. První část práce syntetizuje vývoj vybraných civilizačních teorií na přelomu 80. a 90. let. Další část analyzuje Huntingtonovo a Krejčího pojetí civilizací. V závěrečném pojednání jsou srovnány a kriticky zhodnoceny získané informace z analýzy pojetí obou autorů v rámci nastavených kritérií, které zároveň charakterizují odlišnosti a podobnosti jejich pojetí.

Klíčová slova: historická sociologie, civilizace, civilizační analýza, Huntington, Krejčí,

Annotation

The issue of civilizations is one of the most discussed topics in contemporary historical sociology. In this dependence work determines whether the theoretical concepts of S. P. Huntington and J. Krejci are based on the same assumptions or differ from each other. The first part synthesizes development of selected civilization theories in late 80s and 90s. Next part analysis Huntington's and Krejci's concept of civilizations. In the final discussion are compared and critically evaluated and informations obtained from the analysis of both authors within the set criteria which also characterize the differences and similarities of their concepts.

Keywords: historical sociology, civilization, civilization analysis, Huntington, Krejci

Použité zdroje

ARNÁSON, Jóhann Páll. *Civilizační analýza: Evropa a Asie opět na rozcestí*. Vyd. 1. Praha: Filosofia, 2009. Filosofie a sociální vědy. ISBN 978-80-7007-307-0.

ARNASON, Jóhann Páll. *Jaroslav Krejčí, 1916-2014*. In: *Historická sociologie: časopis pro historické sociální vědy = Historical sociology: a journal of historical social sciences*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, Academia Rerum Civilium - Vysoká škola politických a společenských věd, 2014-. ISSN 1804-0616.

BRABEC; Jan. *Krejčí Jaroslav: Postižitelné proudy dějin*. Praha, Sociologické nakladatelství 2002. In: Lidemesta.cz [online] 5. 10. 2003 [cit. 27. 3. 2016]. Dostupné z: <http://lidemesta.cz/archiv/cisla/5-2003-10/krejci,-jaroslav-postizitelne-proudy-dejin.-praha,-sociologicke-nakladatelstvi-2002.html>

ČERNÝ, Karel. *Rozhovor s Johannem P. Arnasonem*. In: *Sociologicky časopis/Czech Sociological Review*, 2013, Vol. 49, No. 4.

EISENSTADT, S. *Comparative civilizations and multiple modernities*. Boston: Brill, 2003, 2 v.

EISENSTADT, S. Multiple modernities. *Daedalus* 129: 1-29, 2000a

FUKUYAMA, Francis. *Konec dějin a poslední člověk*. Vyd. 1. Praha: Rybka Publishers, 2002. ISBN 80-86182-27-4.

HUNTINGTON, Samuel P. *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*. Vyd. 1. V Praze: Rybka Publishers, 2001. ISBN 80-86182-49-5.

KREJČÍ, Jaroslav. *Postižitelné proudy dějin: civilizace a sociální formace, struktury a procesy, kultura a politika, revoluce a renesance, náboženství, národy a státy*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. ISBN 80-86429-09-1.

KREJČÍ; Oskar. *Hrozivé proroctví*. In: *Střet civilizací?: dominance Západu, nebo dialog světových kultur: žhavé sondy deseti autorů*. 1. vyd. Praha: Evropský literární klub, 2002. ISBN 80-86316-31-9.

MACHONIN, Pavel. *Jóhann P. Arnason: Prostorová diferenciacie historicky vzniklých civilizací*. In: Šubrt, Jiří. *Historická sociologie: teorie dlouhodobých vývojových procesů*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-061-1.

MAŘÍKOVÁ, Hana, Miloslav PETRUSEK a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník: I. svazek, A-O*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1.

MENDEL; Miloš. „*Střet civilizací*“ ve světle vědeckého výzkumu. *Střet civilizací?: dominance Západu, nebo dialog světových kultur : žhavé sondy deseti autorů*. 1. vyd. Praha: Evropský literární klub, 2002. ISBN 80-86316-31-9.

NĚMECKÝ, Marek. *Historická sociologie Shmuela Eisenstadta*. In: Šubrt, Jiří, ed. *Historická sociologie: teorie dlouhodobých vývojových procesů*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-061-1.

ŠUBRT, Jiří a kol. *Soudobá sociologie. VI, (Oblasti a specializace)*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2558-4.

ŠUBRT, Jiří; Jóhann Páll ÁRNASON. *Civilizace v singuláru a plurálu*. In: Šubrt, Jiří; Jóhann Páll Árnason. (eds.). *Kultury, civilizace, světový systém*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1822-7.

ŠUBRT, Jiří; NĚMECKÝ, Marek. *Sociologické dílo Shmuela N. Eisenstadta se uzavřelo*. In: Sociologický časopis/Czech Sociological Review, 2010, Vol. 46, No. 5

VALA; Petr. *Huntingtonův střet civilizací v praxi*. In: Skutečnosti.cz [online]. 22. 3. 2015 [cit. 27. 3. 2016]. Dostupné z: <http://skutečnosti.cz/huntingtonuv-stret-civilizaci-v-praxi/>

ŽANTOVSKÝ, Michael. *Předmluva*. In: HUNTINGTON, Samuel P. *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*. Vyd. 1. V Praze: Rybka Publishers, 2001. ISBN 80-86182-49-5.